

Federico Farini

HIBRIDIZACIJA KOT POSLEDICA NOVIH KULTURNIH OBLIK

UDELEŽBA PRISELJENIH MLADOSTNIKOV, MODENSKIH
SREDNJEŠOLCEV, V DRUŽBENIH PROCESIH DRŽAVE GOSTITELJICE

UVODNI PODATKI O RAZISKAVI

Članek temelji na podatkih, ki smo jih spomladi 2006 pridobili na podlagi kvalitativnih skupinskih intervjujev z 48 priseljenimi mladostniki, sicer dijaki srednjih šol v Modeni, ki so bili pred tem vključeni v evropski projekt COMICS (*Children of Migrants Inclusion Creative Systems* – Ustvarjalni sistemi za vključevanje otrok priseljencev).

Večina vprašanih je bila moškega spola (59 %), njihova etnična pripadnost pa je bila zelo raznovrstna: največja skupina je bila iz Magreba (15 intervjuvancev iz Tunizije in Maroka), sledijo Albanci (6), nato Ganci in Filipinci (5), Ukrajinci (4), Turki in Nigerijci (3). Preostali intervjuvanci so bili iz Senegala, Indije, Angole, s Kitajske, Slonokoščene obale, iz Irana in Peruja.

Projekt COMICS je obsegal delavnice, katerih cilja sta bila spodbujanje socialne udeležnosti priseljenih mladostnikov in raziskovanje, katerega namen je bil preučiti pomene in oblike državljanstva priseljenih mladostnikov.

V članku so objavljeni izsledki raziskave o različnih plateh državljanstvih praks in o tem, kako si mladi priseljenci oblikujejo identiteto. Predstavil bom analizo socialnega počutja in integracije udeležencev. Tem, kot sta socialna udeležnost in zadovoljstvo vprašanih, nismo analizirali s pokazatelji, ki so jih razdelali v drugih raziskavah in preteklih teoretskih študijah, pač pa smo jih želeli pridobiti na podlagi tega, kar so mladi v intervjujih sami predstavili kot najpomembnejše vidike svojega vsakdanjika.

Članek poudarja, da udeležba v relevantnih družbenih procesih države gostiteljice ne

zahteva niti nekritičnega angažiranja v njenih kulturnih oblikah niti popolnega strinjanja z njenimi kulturnimi simboli. Socialna udeležnost je povezana z nenehnimi pogajanja in pomenih simbolov in kulturnih oblik ter z nenehnim mešanjem teh pomenov in oblik v medkulturni komunikaciji. Ker kategorije, kot sta »integracija« in »prilaganje«, ne morejo opisati odtenkov socialne udeležnosti, poskušam v članku predstaviti raznovrstnost pomenov, pričakovanj in problemov pri integraciji, kot jih doživljajo mladi priseljenci in jih izražajo s svojimi lastnimi besedami.

Članek upošteva potek skupinskega intervjuja. Navedel sem odlomke iz opravljenih pogovorov, ki smo jih ocenili kot zelo pomembne. Da bi ohranili anonimnost intervjuvancev, smo njihovo identiteto šifrirali s petmestno oznako: prve tri črke pomenijo narodnost, četrta spol (Ž za ženski in M za moškega), peti znak pa je številka posameznika, če je intervjuvavec istega spola in iste narodnosti več (npr. dekle iz Ukrajine bo imelo oznako UKRŽ1).¹

Tudi fokusne skupine so zapisane kot štirimestna koda. Prve tri črke označujejo šolo, zadnja številka pa številko fokusne skupine na tisti šoli.² Raziskovalec je označen kot »RAZ«.

¹ Države so okrajšano takole: ALB: Albanija; ANG: Angola; GAN: Gana; MAR: Maroko; NIG: Nigerija; FIL: Filipini; TUN: Tunizija; UKR: Ukrajina.

² CAT: administrativna in poslovna srednja šola »Cattaneo«; CDR: poklicna šola za strojništvo »Citta dei Ragazzi«; COR: tehniška srednja šola »Corti«; CTP: italijanska šola za tuje dijake »Centro Territoriale Professionale«; FS: fokusna skupina.

UDELEŽBA V DRUŽBENIH PROCESIH V DRŽAVI GOSTITELJICI

Na podlagi izjav intervjuvancev iz fokusnih skupin ugotavljamo, da so najpomembnejši in hkrati tudi najbolj sporni vidiki udeležbe v družbenih procesih v državi gostiteljici tile:

- težave pri doseganju učnih standardov, ki jih zahteva izobraževalni sistem države gostiteljice, v večini primerov zaradi nezadovoljivega znanja jezika, redkeje pa zaradi razlik v izobraževalnem sistemu držav, iz katerih izhajajo,
- marginalizacija, ki temelji na negativnih stereotipih, povezanih s kategorizacijo kulturnih razlik,
- težave pri vzpostavljanju relevantnih in intenzivnih stikov z osebami, ki ne pripadajo lastni »etnični skupini«,
- dostop do najpomembnejših družbenih procesov v državi gostiteljici.

Težave pri doseganju standardiziranega učnega uspeha, ki ga zahteva izobraževalni sistem države gostiteljice, so izjemno žgoč problem. To menijo zlasti intervjuvanci, ki so v Italijo prišli pred kratkim. Intervjuvanci se pritožujejo, da je izobraževalni sistem tog in brez posluha za jezikovne težave, s katerimi se po navadi spopadajo priseljenci ob prihodu v novo državo.

Intervjuvanci menijo, da izobraževalni sistem ustvarja razlike med ljudmi ne glede na to, koliko njihovi učni uspehi ustrezajo standardiziranim pričakovanjem.

Pri standardiziranih pričakovanjih glede učnega uspeha je problem v neupoštevanju kulturne in jezikovne raznolikosti (Baraldi, Iervese 2003, Baraldi 2005, Iervese 2006). Po mnenju intervjuvancev so takšna pričakovanja podlaga za procese marginalizacije, ki jih doživljajo v izobraževalnem sistemu.

1. NIGŽ1: Na primer, lani sem šla na Barozzi [prestižna poslovna šola v Modeni], po mesecu dni pa so mi rekli, naj kar ostanem doma, da sicer lahko hodim v šolo in samo poslušam, ampak da nikakor ne bom mogla zdelati letnika. Kako pa naj bi bilo drugače, ko pa nič ne razumeš, kar govorijo?

2. NIGŽ2: Tukaj na Cattaneu [poslovna šola, ki je manj prestižna kot Barozzi in velja za pribezališče tistih, ki pogrnejo na Barozziju] je ena profesorica, ki ti pomaga, in nenadoma vidiš, da pravzaprav nisi niti tako neumna.
3. GANŽ1: Mogoče ... [smeh].
4. NIGŽ1: Nič bolj neumna kot drugi, ampak na koncu te vseeno vržejo.
5. RAZ: Ker ne razumeš?
6. NIGŽ2: Ker te dajo v razred z dijaki, ki so mlajši od tebe, celo tri leta mlajši. V vsakem primeru te vržejo, pa tudi ne moreš se spoprijateljiti z nikomer, ker so sošolci premladi.
7. RAZ: Zunaj razreda se torej družiš s prijateljicami tvoje starosti, v šoli pa s sošolkami, ki so mlajše in ti ne ustrezajo.
8. NIGŽ2: No, zdaj je že bolje, kajti v Cattaneu lahko narediš izpite, če pokažeš, da se trudiš naučiti italijansko.

(FS CAT2)

Po daljšem času bivanja v Italiji so izjave o težavah pri doseganju standardiziranih šolskih uspehov vse redkejšje, dokler povsem ne izginejo. Mogoče je opaziti negativen povratni odziv: tisti, ki bivajo v Italiji vsaj tri leta, ne zaznavajo drugačnih težav kot njihovi sošolci.

Večina intervjuvancev, in to ne glede na narodnostno pripadnost, *doživlja marginalizacijo, ki temelji na negativnih stereotipih, povezanih s kategorizacijo kulturnih razlik*. Tu lahko govorimo o etnocentrični zaprtosti države gostiteljice, ki so ji mladi priseljenci priče vsak dan. Ukrajinci in Turki so pri tem izjema, saj trdijo, da diskriminacije ne občutijo.

Še posebej pomemben je podatek, da so bili oboji, tako tisti, ki so že dolgo v Modeni, kot tisti, ki so tu manj kot tri leta, v novejšem času priče etnični diskriminaciji, čeprav v nobenem primeru niso doživeli fizičnega nasilja.

Najpomembnejši pojavnosti oblike marginalizacije sta dve in obe izhajata iz posebne oblike medkulturne komunikacije, namreč etnocentrizma (Gudykunst 1994, Pearce 1989, 1994). Prvo opredeljujemo kot »zavračanje«, drugo pa kot »izključevanje«. Zavračanje ima lahko različne oblike, npr., nekdo ne želi, da bi sedeli poleg

njega na avtobusu, nekdo se noče odzvati na naše prošnje po informacijah, prodajalci so nezaupljivi do nas, javni uslužbenci zadržani. V primeru zavračanja intervjuvanci prepoznavajo povezavo med starostjo in etnocentričnim vedenjem: veliko verjetneje je, da bodo zavračali starejši kot pa vrstniki. Izkušnjo zavračanja vsi doživljajo kot bolečo, ne le zaradi negativnega vrednotenja njihove etnične skupine, temveč ker to dojemajo kot zanikanje svoje avtonomije posebnih in neodvisnih ljudi, torej njih samih kot oseb.

Druga oblika marginalizacije, ki jo doživljajo intervjuvanci, je izključevanje pri udeležnosti v najpomembnejših družbenih procesih v državi gostiteljici. Večina vprašanih jo povezuje z brezbriznostjo do kulturnih spremenljivk, predvsem jezika. V resnici je udeležnost v družbenih procesih v sistemih, kot sta politični in ekonomski, odvisna od tega, koliko prispevki h komunikaciji zadovoljujejo kognitivna in normativna pričakovanja.

Večina intervjuvanih fantov, še posebej tistih iz Maroka in Albanije, trdi, da se ljudje v državi gostiteljici povsem upravičeno bojijo medkulturnih stikov s priseljenci zaradi slabe slike priseljencev v javnih občilih, ki poudarjajo etnični izvor kriminalcev zgolj tedaj, kadar ti niso iz Italije.

1. MARM1: Stopim na avtobus in zagledam prost sedež poleg dekleta. Vprašam jo, če je prost, in ona odgovori, da ne, toda sedež ostane ves čas prazen in se vprašam, kako to? Plačal sem dva evra pa pol iz Modene do Vignole in ne morem sedeti.
2. RAZ: In potem?
3. MARM1: Ne morem se začeti kregati, ker je ženska. Če bi namreč bil moški, bi se kar usedel, tudi če bi se moral kregati, toda ker je ženska, raje stojim.
4. RAZ: Zakaj misliš, da ni želela, da prisedeš?
5. MARM1: Samo vzemi časopis in v njem lahko prebereš, da Maročani napadajo z noži, prodajajo mamila, torej ni čudno, da se nas bojijo.
6. TUNM1: Ja, samo da niso samo Maročani, tudi drugi tujci se vedejo kot kriminalci, ki bi jih morali aretirati, tudi Italijani so taki.

7. MARM1: Ampak če Italijan oropa banko, napišejo »Moški je oropal banko«, če pa jo oropa priseljencec, napišejo, da jo je priseljencec, ne samo moški.
8. RAZ: Ah, to je krivda televizije.
9. TUNM1: Ne, ni samo televizija kriva, tako pač potekajo stvari.

(FS CDR1)

Ta pogovor, ki je podoben številnim drugim, ki so potekali v fokusnih skupinah, jasno kaže, da se intervjuvanci zavedajo dinamike, v kateri se stereotipi konstruirajo in utrjujejo (ali aktivirajo, če so latentni). V teh primerih izkušnja marginalizacije ne ustvarja niti zame-re niti etnocentričnih odzivov, uperjenih proti povzročiteljem marginalizacije.

Poudarek je na odgovornosti množičnih občil, ki namenoma prikrivajo osebne značilnosti posameznika ter ohranjajo kategorizacije in stereotipe (Farr, Moscovici 1984), ki temeljijo na etnični pripadnosti. Vse to pa povzroča strah in kot posledico tudi družbeno potrebo po informacijah, ki jih lahko ponudijo le sredstva javnega obveščanja (Luhmann 2000).

O izkušnjah marginalizacije, ki temelji na fenotipu, govorijo le dekleta iz zahodne in osrednje Afrike (fantje iz istega območja o tem ne poročajo): v tem primeru barva kože in telesne značilnosti spodbujajo pojavnost etnocentrične zaprtosti. To je edini primer, kjer intervjuvanci zelo negativno ocenjujejo vedenje pripadnikov države gostiteljice na etnični osnovi. Akter takšne marginalizacije velja za popolnoma odgovornega za svojo kognitivno zaprtost, brez povezave z vplivi sredstev javnega obveščanja.

V pogovoru spodaj je mogoče opaziti reference na etnocentrično obliko odziva (Tajfel 1981) kot odgovor na izkušnjo marginalizacije, ki temelji na fenotipu (odgovori od 6 do 8). Ugotovimo lahko težnjo k podcenjevanju osebne specifičnosti in avtonomnosti pripadnikov države gostiteljice, ker so označeni kot uniformna skupina, za katere so značilne skupne značilnosti (Moscovici 2001).

Tako predvsem poudarjajo lastnosti, ki označujejo močno identiteto skupine, v tem primeru

vrednote, ki naj bi bile inherentno »afriške«, na primer odprtost (v nasprotju z zaprtostjo) in solidarnost (v nasprotju z egoizmom), spet ne glede na osebne lastnosti posameznika.

1. NIGŽ1: Težko je spoznati ljudi, če te grdo gledajo že zaradi barve kože.
2. RAZ: Se je to dogajalo tudi v šoli?
3. GANŽ1: Nikoli v šoli, vedno kje drugje.
4. ANGŽ1: To je res.
5. RAZ: Oprosti, toda ti si Italijanka, tako rekoč rojena si v Italiji, pa imajo ljudje kljub temu predsodke do tebe?
6. ANGŽ1: Jasno, jaz sem Afričanka, no, ne ravno Afričanka, ampak zaradi barve kože ne morem biti Italijanka, kar pa ni moja krivda, ampak krivda ljudi, ki so nevedni.
7. GANŽ2: Če me ne pozdraviš, ker sem črna, si ti kriv, ker si ignorant.
8. NIGŽ1: Po navadi pravim, poglej, ti si moraš plačevati UV sončenja, da potemniš, jaz pa sem zagorela brezplačno, torej vidiš, da si neumen?
9. ANGŽ1: Zato ker smo v Afriki drugačni, živimo kot v velikih družinah, pomagamo si med sabo in se ne ubadamo s tem, da pričakuješ, da ti bo nekdo vrnil pomoč, če mu pomagaš.
10. RAZ: Ampak ali se tako vedeš tudi v šoli?
11. ANGŽ1: Poskušam, ampak ko enkrat pomagaš, na to vsi pozabijo.
12. GANŽ1: Razlika je v tem, da mi, Ganci, čutimo, da smo eno, in pomagamo drug drugemu, Modenčani pa nočejo slišati za tiste, ki živijo okrog njih.

(FS CAT2)

Glede odnosov med vrstniki v izobraževalnem sistemu je videti, da standardizirana kognitivna pričakovanja v izobraževanju narekujejo italijanski vrstniki. Določajo, koliko so tuji vredni kot dijaki in kot osebe (Baraldi 2003). Upošteva je teorijo o »konfliktih, temelječih na identiteti«, lahko opišemo specifičen proces socialnega izključevanja, ki se dogaja v komunikacijskih procesih izobraževalnega sistema. Ta proces je sestavljen iz dveh komponent:

- 1) iz zahteve po prilagoditvi standardiziranim kognitivnim in normativnim pričakovanjem glede izobraževalnega sistema, ki ne upošteva kulturne raznolikosti (Baraldi 2005);
- 2) iz praks marginalizacije, ki vključujejo udeležence komunikacijskih procesov, ki ne zmorejo zadovoljiti teh pričakovanj. Prakse marginalizacije so komunikacijski procesi, ki združujejo konstruiranje skupinske identitete tistih, ki lahko izpolnijo pričakovanja izobraževalnega sistema (kompetentni »mi«), s kategorizacijo nedefinirane skupine nekompetentnih »njih«, ki ne morejo izpolniti pričakovanj izobraževalnega sistema glede kognitivnih zahtev (Farini, Zoboli 2006).

Na podlagi več pričevanj je možno izoblikovati »model marginalizacije tujih študentov« v izobraževalnem sistemu države gostiteljice: tujec, ki ne doseže ustreznega uspeha, je kategoriziran kot nekompetenten na podlagi kognitivnih pričakovanj, ki ne upoštevajo kulturne variabilnosti. Poudarjanje negativnih vrednotenij pripomore k posplošenemu pričakovanju neprimernosti tujcev. Tako je predsodke in marginaliziranje tujcev mogoče opravičiti s sklicevanjem na narodnostne in kulturne značilnosti. V skladu s teorijo obvladovanja konfliktov, ki so jo uvedli ameriški avtorji Fisher, Ury in Patton (1991), so *interesi* italijanskih srednješolcev usmerjeni v ustvarjanje osebne identitete (*sem kompetenten udeleženelec komunikacije v izobraževanju in sem torej kompetenten družbeni akter*), njihova *stališča* pa so etnocentrična in izkoriščajo razlike, ki temeljijo na razlikah med skupinami (*sem kompetenten, ker se razlikujem od njih, ki niso kompetentni, kar potrjujejo že njihovi neuspehi*).

Jasno je, da tisti vprašani, ki so se vključevali v družbene procese v državi gostiteljici že od malega, ne prepoznavajo takšne etnocentrične zaprtosti, utemeljene na kognitivni podlagi.

1. FILMI: Problem je v tem, ker na začetku ne razumeš ničesar, zato si ljudje mislijo, da si zabit, preprosto hendikapiran. Vprašaš nekaj, kar težko razumeš, potem pa te zafirkavajo, ker je to zanje nekaj čisto preprostega.

2. FILM2: Ja, zafrkavajo te, ampak jaz se nisem nikoli jezil, po navadi sem jim rekel: »Hvala, ker me zafrkavate, tako se vsaj naučim nekaj novih besed.«
3. FILM1: To si rekel? Jaz ne morem. Jaz se razjezim, ker ... saj me sploh ne poznate, zakaj potem mislite, da me lahko zafrkavate?
4. FILŽ1: To je res.
5. FILM1: In potem, ko imamo angleščino – veš, da angleško govorimo zelo dobro, saj je to skoraj naš materni jezik – me kdo vpraša: »Oprosti, Guti, kaj pravi učiteljica.« in takrat rečem: »To je tvoj problem, bedak.«
(FS CTP1)

Intenzivnost in relevantnost odnosov s pripadniki, ki niso sonarodnjaki (se pravi, kako pomemben je dostop do osnovnih virov, tako materialnih kot simbolnih), kažeta stopnjo prilagojenosti na življenje v državi gostiteljici. Z izrazom »prilagojenost« mislimo – v skladu s Kimom (1997, 1999, 2005) – na pridobivanje sposobnosti za aktivno udeležbo v najpomembnejših družbenih procesih v državi gostiteljici, od katerih je odvisen dostop do osnovnih virov (npr. zaposlitev, socialne službe), ne pa na prilagojenost kulturi države gostiteljice, ki naj bi bila kvalitativno večvredna. Prilagojenost je odvisna od udeležbe v družbenih procesih v državi gostiteljici. Udeležba povečuje sposobnosti za sporazumevanje. Razvoj spretnosti za komuniciranje ustvarja razmere za izboljšanje družbenega položaja.

Za uspešnost prilagajanja je ključno angažiranje v izobraževalnem sistemu, predvsem zaradi njegove brezbrižnosti do kulturne raznolikosti in zaradi njegove zahteve po usposobljenosti za komuniciranje v državi gostiteljici. Vključenost v izobraževalni sistem je še pomembnejša, saj številni intervjuvanci trdijo, da bolj intenzivne odnose vzdržujejo s sonarodnjaki, predvsem vrstniki.

Komunikaciji s pripadniki svoje narodnostne skupine dajejo prednost, ker jim omogoča uporabo maternega jezika in predpostavlja skupne osnovne vrednote, oboje pa povečuje uspešnost komuniciranja. Le malo intervjuvancev trdi, da se družijo v vrstniških skupinah,

sestavljenih večinoma iz pripadnikov države gostiteljice. Pogosteje se družijo v večnarodnostnih skupinah, v katerih so tudi (ne pa nujno) vrstniki iz države gostiteljice.

Opaziti je mogoče velike razlike glede narodnostnega porekla intervjuvancev: Turki in Ukrajinci trdijo, da se družijo s pripadniki drugih narodnosti in z italijanskimi vrstniki, vprašani Albanci in Maročani pa izjavljajo, da se družijo s skupinami sonarodnjakov in skupinami pripadnikov različnih narodnosti, z blago preferenco do prvih.

Intervjuvanci iz zahodne in osrednje Afrike in s Filipinov pa pravijo, da se družijo le s sonarodnjaki. To kaže na podobnosti z italijanskimi mladostniki iz modenske regije (Barbieri *et al.* 2005).

1. RAZ: Ko nisi v šoli, ali se družiš tudi z italijanskimi fanti ali samo z ljudmi iz tvoje države?
2. UKRŽ1: Samo z Italijani, ven hodim samo z Italijani.
3. RAZ: Imaš tudi fanta, ki je Italijan, ne?
4. UKRŽ1: Ne fanta, samo prijatelje.
5. RAZ: Ampak ven greš pa raje z Italijani?
6. UKRŽ1: Ja.
(FS COR1)

1. ALBŽ1: Nimam težav, imam veliko italijanskih prijateljev.
2. ALBM1: Jaz tudi, ampak ko greš iz šole in se odpraviš na avtobusno postajo, vidiš, da Albanci pozdravljajo druge s »čao, čao«, ampak se ne družijo z njimi. Tako je tudi z Maročani ... tako pač je.
3. ALBŽ2: Se strinjam. Mislim, nimam problemov, ampak na koncu vedno ostaneš z Albanci.
4. RAZ: Ker se tako bolje počutiš?
5. ALBŽ1: Ne vem, mogoče zaradi jezika, ampak imam tudi italijanske prijatelje.
(FS COR3)

1. FILM1: Mi hodimo ven skupaj, mislim, samo Filipinci, tako se bolje počutimo, se obiskujemo, na primer, jaz njega učim glasbo.

2. FILM2: Ja, to je res, običajno gremo ven skupaj.
3. FILŽ1: Ja.
4. RAZ: Hodite ven tudi z Italijani?
5. FILM2: Z Italijani ne, z njimi sicer lahko marsikaj počnem, a ven ne gremo.
6. FILM1: Veste, Italijani vedno mislijo na nogomet, le nogomet bi radi igrali, govorili o nogometnih tekmah, jaz pa jim pravim, dajte no, igrajte še malo odbojko ali košarko, ampak oni nočejo igrati nič drugega kot nogomet.

(FS CTP1)

Dajanje prednosti druženju s skupino sonarodnjakov je mogoče opaziti tudi med intervjuvanci, ki živijo v Italiji dlje kot pet let in so, kar zadeva komuniciranje, popolnoma kompetentni. Videti je, da prilagojenost družbi države gostiteljice ne izključuje želje po druženju s sonarodnjaki. To je podatek, ki bi ga bilo treba v prihodnosti podrobneje raziskati.

Možnost udeležbe v pomembnih družbenih procesih pomeni možnost avtonomnega in vidnega udejstvovanja v državi gostiteljici. Med najpomembnejše družbene procese pa po mnenju intervjuvancev sodi dostop do potrošnje.

Z izrazom »dostop do potrošnje« so intervjuvanci razumeli tako možnost pridobitve predmetov, ki imajo poseben simbolni pomen in posedovanje katerih lahko pripomore k definiranju stopnje družbene primernosti, kot tudi veselje ob uporabljanju blaga in storitev. Potrošnja ne pomeni le posedovanja, ampak tudi ustvarjalno izbiro v skladu z družbeno identiteto.

Vsi intervjuvanci so kritizirali, da njihovi italijanski vrstniki zelo cenijo nekatere predmete, ki veljajo za nepogrešljive in jih po navadi narekujejo modni trendi. Večina vprašanih je kritizirala razvrščanje posameznikov glede na posedovanje materialnih dobrin in pri tem pogosto moralizirala. Hkrati so lahko izrazili mnenje o socialni funkciji potrošnje. Nošenje trendovskih oblačil, na primer, razumejo kot komunikacijsko dejanje in priseganje na kulturne oblike, ki veljajo za pomembne in pomirjajoče, tako da je sledenje modnim zapovedim

lahko nujni pogoj za sprejetost tako v razredu kot v skupini vrstnikov.

Intervjuvanci pravijo, da pri sledenju modnim trendom ni treba nujno nositi dragih oblačil znanih modnih oblikovalcev, kot menijo italijanski vrstniki, ampak da se je tem trendom treba prilagoditi. Drage obleke znanih kreatorjev lahko nadomestijo s podobnimi izdelki, ki so na voljo v trgovinah, v katerih prodajajo poceni kolekcije prejšnjega leta, v diskontnih trgovinah ali uličnih prodajalnah.

1. ALBM1: Jasno je, da bolj ko upoštevaš modna pravila, bolj te Italijani sprejemajo.
2. RAZ: Ampak to stane.
3. ALBŽ2: Ni nujno, samo obleke kreatorjev so drage. Na primer, greš v kitajske trgovine, na tržnice in našel boš enake stvari kot v butikih, stanejo pa samo deset evrov, pet za eno majico s kratkimi rokami. In potem ugotoviš, kot so pokazali na RAI 3 [RAI 3 je ena od treh javnih radijskih postaj; velja za najbolj kulturno in ima sloves politično levo usmerjene radijske postaje], da jih delajo v istih tovarnah hkrati s proizvodi kreatorjev.
4. RAZ: Torej se lahko oblačite po modi, ne da bi preveč zapravili?
5. ALBM1: Zagotovo. Seveda lahko pogledajo znamko in te potem zafrkavajo, da ni kul, ampak je malo verjetno, da bi se to zgodilo.
6. UKRM1: Rad se oblačim po modi, ampak to še ne pomeni, da moraš dati sto evrov za ene kavbojke.
7. ALBŽ2: Celo več, in to je narobe, kajti s sto evri je mogoče storiti marsikaj.
8. RAZ: Se torej strinjate z njo?
9. ALBM1: Seveda. Ne gre za to, da ne bi maral takšnih oblačil, narobe je, mislim moralno, porabiti toliko denarja za takšne stvari.

(FS COR3)

Intervjuvanci razlikujejo med potrošnjo, komunikacijskim dejanjem s posebnimi družbenimi funkcijami – za to so lahko potrebne tudi določene sposobnosti in kompetence (npr.

potrošiti čim manj) – in potrošništvom, tega z moralnega vidika ocenjujejo zelo negativno, kot nekaj nepotrebne in nemoralne. Kljub odklanjanju ekscesov potrošništva vsi intervjuvanci menijo, da je ohranjanje javne podobe v skladu s konkretnimi merili osnovna sestavina socialne udeležnosti. Sprejemanje modnih trendov vsebuje tisto, kar Goffman (1999) opredeli kot »obraz«, kot javno predstavitev sebe, ne da bi razkrili svojo osebnost, z možnostjo avtonomnega izražanja sebe, neupoštevaje splošno veljavne norme (oblačenje), ki lajšajo dostop do družbenih procesov v državi gostiteljici.

Potrošništvo omogoča strategije ustvarjanja zunanje podobe, ki jo mladi tujci ostro ločujejo od osebnih lastnosti posameznika. Potrošništvo obravnavajo le kot eno izmed številnih možnosti izražanja.

PERSPEKTIVE MLADIH PRISELJENCEV

Nihče izmed intervjuvancev ni potrdil, da bi imel težave pri zadovoljevanju osnovnih potreb: kritične situacije priseljencev, kot jih obravnavajo v javnih občilih, razlagajo kot posledico slabih delovnih navad, tako da je pogosto izraženo negativno mnenje o tistih, ki iščejo delo.

Ta ugotovitev je povezana s splošno razširjenim mnenjem, da gospodarska situacija v Modeni omogoča vstop na trg delovne sile, vendar le tistim, ki so pripravljeni sprejeti visoko stopnjo fleksibilnosti (negotovost delovnih mest, nizki dohodki, neskladnost med usposobljenostjo in dejanskimi zahtevami na delovnem mestu). Albanci in Maročani so izrazili največji optimizem glede zaposlitve.

1. MARM2: Ne moreš reči, da si lačen ali da nimaš dela, kajti lahko greš na zavod za brezposelne. Obstajajo dobrotne ustanove, kamor greš, če imaš težave. Tja prihajajo tudi otroci, ki so sami in premladi za delo. Ampak dobrotne ustanove ne maram preveč. Mislim, nekaj časa že lahko ostaneš tam, potem pa se moraš znajti sam in si poiskati delo.

2. MARM3: Torej si proti dobrotnim ustanovam. Ampak če si v stiski, kam lahko greš? Prošjačiš po cestah?
3. MARM2: Rekel sem samo, da tam ne moreš ostati dolgo časa, mislim eno ali dve leti. Seveda lahko ostaneš, če si v stiski, ampak potem pa moraš oditi in si najti delo.
4. MARM3: To je res.

(FS CDR1)

1. TUNM1: Mislim, da bom dobil delo v tovarni, kjer sem opravljal prakso. Rekli so, da so bili zadovoljni z mano, ne samo z mano, z vsakim od nas.
2. GANM1: Mislim, da bom dobil službo, ko bom končal šolo. Predvidevam, da bom na začetku zaslužil samo 600 evrov, kar je v redu, če nisi poročen, ker se še učiš, pozneje pa lahko tudi 1000, 1200, celo 1800, so mi rekli, če delaš nočne.

(FS CDR1)

Nihče izmed intervjuvanih moških ne pričakuje težav pri zaposlitvi zaradi svoje etnične pripadnosti. Pridobiti si je treba le dovolj izkušenj in znanja, ki jih gospodarski sistem zahteva od vsakogar, ne glede na barvo kože, kulturo ali religijo.

Takšnega mnenja pa niso dekleta, še posebej tista iz zahodne in osrednje Afrike, ki obiskujejo šole poslovne usmeritve. Na trgu manj zahtevnih del etnična pripadnost ni relevantna spremenljivka, v primeru srednje in zelo zahtevnih del pa smo pričeli pojavu, ki ga lahko definiramo kot »etnocentrični paradoks povezav med izobrazbo in delom«. Izobraževalni sistem je povsem brezbrizen do kulturne različnosti in zahteva od vsakogar, da zadovolji splošno uveljavljena kognitivna pričakovanja, se pravi, tuje študente prisili k temu, da morajo v zelo kratkem času doseči zahtevane standarde uspešnosti (Baraldi 2005, Farini, Zoboli 2006).

Ko pa se tuji študent izobrazbi vstopi v ekonomski sistem, v katerem še vedno obstajajo etnični predsodki, ki ne upoštevajo dejanske ravni usposobljenosti, dosežene v izobraževalnem sistemu.

1. GANŽ3: Moja prijateljica se je šolala za šiviljo v Carpiju, ko pa je iskala delo in pokazala spričevalo, so ji rekli »v redu, v redu«, izbrali pa so Italijanko, ki je imela slabši učni uspeh.
2. RAZ: Mislite, da zaradi barve kože?
3. GANŽ3: Barva kože je očitno pomembna. Koliko zaposlenih Afričanov pa vidite?
4. GANŽ4: Če pogledaš v veleblagovnice, vidiš, da Afričani čistijo pločnike in stranišča.
5. NIGŽ2: Ne, videla sem eno tudi na blagajni.
6. GANŽ4: No, mogoče eno. Tudi jaz sem jih videla nekaj, ki delajo kot prodajalke, ampak teh je zelo malo, v glavnem jih vidiš, da delajo kot čistilke.
7. NIGŽ2: To je res.

(FS CAT2)

Analiza podatkov govori v prid Kimovi teoriji medkulturnega prilagajanja (2005), ki opisuje pozitivne povratne učinke med socialnim dobrim počutjem tujca in njegovo usposobljenostjo za komuniciranje v državi gostiteljici. Analiza kaže pozitiven povraten učinek med visoko stopnjo zaupanja v prihodnost in kratkim bivanjem v Italiji. Intervjuvanci, ki so še v fazi razvijanja svojih kompetenc v komunikaciji z gostitelji, so bolj optimistični, veliko bolj kot tisti, ki so v preteklosti že dosegli stopnjo popolne usposobljenosti za komuniciranje.

1. UKRŽ1: Verjamem, da bodo stvari zame vse boljše in boljše, ker sem se veliko novega naučila, počutim se samozavestno. Zdaj na primer razumem, kdaj se delajo norca, če so res jezni, celo v šoli razumem skoraj vse.
2. FILM1: Tudi meni gre vse bolje, zdaj se počutim bolje kot pred dvema letoma.
3. RAZ: Zaradi znanja italijanskega jezika?
4. FILM1: Ja, pa tudi v šoli mi gre bolje. Zdaj sem dober tudi v šoli, boljši od nekaterih Italijanov. Pogrešam petje, ampak mislim, da bi lahko ustanovil bend.
5. UKRŽ2: Tudi jaz sem študirala glasbo, na konservatoriju, ampak zdaj ne igram več. Ampak ne zato, ker smo prišli v Italijo,

tudi če bi ostala v Ukrajini, morda ne bi več igrala.

(FS CTPI)

Le redki intervjuvanci se nameravajo vpisali na višjo šolo, večinoma izražajo namero, da bi po končani srednji šoli poiskali zaposlitev. Albanci in Maročani izražajo potrebo po čim prejšnji ekonomski osamosvojitvi, intervjuvanci iz Vzhodne Evrope in vzhodne Azije (Ukrajina, Moldavija, Filipini, Kitajska) pa dopuščajo možnost nadaljevanja izobraževanja.

Velika večina intervjuvancev, tudi tisti, ki so doživeli etnocentrično zaprtost družbe v državi gostiteljici, trdijo, da se nimajo namena vrniti v domovino. Večina si ne želi niti tja na počitnice.

Pričakovana možnost, da bi našli delo, ki bi bilo skladno z doseženo izobrazbo, je najpomembnejša spremenljivka pri načrtovanju bližnje prihodnosti, še posebej glede na njihov kraj bivanja; intervjuvanci na splošno trdijo, da bi bili pripravljene odpotovati drugam, da bi zadovoljili zahteve trga delovne sile, čeprav bi morali zapustiti svojo družino.

Intervjuvani moški, ki obiskujejo tehnične šole, menijo, da Modena z okolico zaradi velikega števila majhnih podjetij, ki se ukvarjajo s strojništvom, ponuja veliko možnosti za zaposlitev. Intervjuvanci, ki obiskujejo poslovne šole, še posebej dekleta iz zahodne in osrednje Afrike, pa menijo, da velika mesta ponujajo več možnosti za zaposlitev.

Življenje v mestih je privlačno tudi zato, ker so velika mesta ideal odprte družbe, usmerjene k posameznikom. V družbenih procesih vsi prispevajo neštete osebne razlike (Hanerz 1996) kot avtonomne in specifične oblike komunikacije, to pa ustvarja nove kulturne oblike (Koole, ten Thije 2001, Pearce 1989, Tang 1994).

Kulturna odprtost, ki je značilna za življenje v velikih mestih, se ne omenja v smislu želje po večkulturnem prepoznavanju, temveč v okviru transkulturne hibridizacije (Nederveen Pieterse 2004).

Videti je, da je to ključ za razumevanje pomenov in oblik državljanstva mladoletnih

priseljencev na območju Modene. Pogovori s člani fokusnih skupin ne potrjujejo splošno razširjenih predstav o konfliktu med neskladnimi kulturnimi oblikami, temveč pričajo o pogajanjih in hibridizaciji najpomembnejših simbolov in oblik v medkulturni komunikaciji.

Če sledimo izsledkom nekaterih raziskav o globalizaciji (Robertson 1992), še posebej najnovejšim, kakršna je tista, ki sta jo opravila Giulianotti in Robertson (2006), lahko prepoznamo štiri procese:

1. *revitalizacija* etničnih tradicij (pri nekaterih le posredno) na podlagi priložnosti, ki jih ponuja družba v državi gostiteljici,
2. *integrativna hibridizacija* za čim boljši izkoristek kulturnih virov v procesih prilagajanja,
3. *kulturni kozmopolitizem*,
4. *prevrednotenje* etničnih kulturnih oblik, da bi jih prilagodili državi gostiteljici.

Ti izsledki omogočajo reformulacijo obravnave medkulturnega državljanstva v transkulturnem okolju, ki presega kategorije, kot sta asimilacija ali integracija, ki so jih številni avtorji že kritizirali, kot poroča Kim (1999), in ki so se pokasocialne udeležnosti mladih priseljencev v družbenih procesih države gostiteljice.

Ugotovitve ponujajo nove možnosti za znanstveno raziskovanje in za socialne politike, saj osvetljujejo relevantnost povezav med kulturnimi procesi, problemi priseljevanja, globalnimi ekonomskimi vprašanji in lokalnimi praksami medkulturne komunikacije.

Prevedla Lidija Kunič

VIRI

- BARALDI, C. (2003), *Comunicazione interculturale e diversità*. Rim: Carocci.
- (2005), *Costruire la diversità e il dialogo con bambini e preadolescenti*. Imola: La Mandragora.
- BARALDI, C., IERVESE, V. (ur.) (2003), *Come nasce la prevaricazione*. Rim: Donzelli.
- BARBIERI, V., FARINI, F., ROSSI, E. (2005), *Progetto di Ricerca-Intervento rivolto ai giovani del distretto*

1 della Provincia di Modena, raziskovalno poročilo (poročilo je v formatu pdf mogoče naročiti na naslovu federicofarini@unimore.it).

- FARINI, F., ZOBOLI, G. (2006), *il conflitto per i bambini e i preadolescenti*. V: Iervese, V. (ur.), *La gestione dialogica del conflitto*. Imola: La Mandragora (57–96).
- FARR, R. M., MOSCOVICI, S. (1984), *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FISHER, R., URY, W., PATTON, B. (1991), *Getting to YES: Negotiation agreement without giving in*. New York: Penguin Books.
- GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. (2006), *Glocalization, Globalization and Migration. The Case of Scottish Football Supporters in North America*. *International Sociology*, 21, 2: 171–198.
- GOFFMAN, I. (1999), *The presentation of self in everyday life*. New York: Peter Smith Pub inc.
- GUDYKUNST, W. B. (1994), *Bridging differences. Effective intergroup communication*. Thousand Oaks: Sage.
- HANNERZ, U. (1996), *Transnational Connections*. New York: Routledge.
- KIM, Y. Y. (1997), *Adapting to a new culture*. V: Samovar, L., Porter, R., *Intercultural Communication*. Belmont: Wadsworth (404–416).
- (1999), *Unum and pluribus: ideological underpinnings of interethnic communication in the United States*. *International Journal of Intercultural Relations* 24, 4: 591–611.
- (2005), *Association and Dissociation: A Cultural Theory of Interethnic Communication*. V: Gudykunst, W. B. (ur.), *Theorizing about intercultural communication*. London: Sage (323–349).
- KOOLE, T., TEN THJE, J. D. (2001), *The reconstruction of intercultural discourse: Methodological considerations*. *Journal of Pragmatics*, 33, 571–587.
- LUHMANN, N. (2000), *The reality of mass media*. Stanford: Stanford University Press.
- MOSCOVICI, S. (2001), *Social Representations: Essays in Social Psychology*. New York: New York University Press.
- NEDERVEEN PIETERSE, J. (2004), *Globalization & culture*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- PEARCE, B. W. (1989), *Communication and the human condition*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

- (1994), Intercultural communication and multicultural society: Implications for communication, teaching and research. *Teoria sociologica*, ii, 3: 46-62.
- ROBERTSON, R. (1992), *Globalization: Social theory and global culture*. London: Sage.
- TAJFEL, H. (1981), *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TANG, Y. (1994), Comunicando attraverso i confini culturali tra oriente ed occidente. *Teoria sociologica* ii, 3: 298-310.